

Informacija o metodologiji obračunavanja turističkog prometa i izradi novog informacionog sistema i mobilne aplikacije za praćenje parametara u turizmu

Praćenje turističkog prometa i kvantifikacija rezultata u bitnom dijelu uslovljavaju strateško planiranje u turizmu. Jedan od pokazatelja uspješnosti i napretka u razvoju turističke destinacije jeste ostvareni turistički promet izražen kroz broj turista i realizovana noćenja, kao preduslov za realno utvrđivanje i projektovanje ciljeva ekonomske politike, objektivno sagledavanje postignutih rezultata, kao i za pravilno utvrđivanje pozicije Crne Gore u međunarodnim okvirima.

Evidencija o broju turista i njihovoj strukturi, broju ostvarenih noćenja u svim objektima registrovanim za pružanje usluga smještaja, kao i lukama nautičkog turizma - marinama, uređena je kroz više zakonskih propisa, shodno kojima pružaoci usluga smještaja i subjekti koji prate evidenciju turističkog prometa podliježu zakonski propisanim obavezama (Zakon o turizmu i ugostiteljstvu ("Službeni list Crne Gore", br.02/18, 13/18, 025/19, 067/19, 076/20, Zakon o strancima ("Službeni list Crne Gore", br.012/18, 003/19), Zakon o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike ("Službeni list Crne Gore", br. 018/12, 047/19, Zakon o boravišnoj taksi ("Službeni list Crne Gore", br.011/04, 013/04, 073/10, 048/15 i dr.).

Shodno zakonskim ovlašćenjima, Ministarstvo ekonomskog razvoja vodi Centralni turistički registar - CTR, Ministarstvo unutrašnjih poslova vodi Registar boravka do 90 dana- RB90, a Uprava za statistiku - MONSTAT je nadležni organ za izradu zvanične statistike o turističkom prometu. Uprava za statistiku - MONSTAT, shodno Zakonu o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike, obavlja sve poslove koji se odnose na prikupljanje i obradu podataka o broju turista i njihovoj strukturi, kao i o broju ostvarenih noćenja u svim kolektivnim i individualnim objektima registrovanim za pružanje usluga smještaja. Podatke koji se odnose na kolektivni smještaj, Uprava za statistiku MONSTAT objavljuje na mjesečnom nivou, dok se podaci koji se odnose na individualni ("privatni") smještaj objavljuju na godišnjem nivou. Naime, prema EU Regulativi 692/2011 o evropskoj statistici turizma, države članice koje imaju manje od 1% ukupnog godišnjeg broja noćenja u turističkim smještajnim objektima u Evropskoj uniji, mogu dodatno smanjiti opseg posmatranja tako što će uključiti sve turističke objekte kolektivnog smještaja, a da će podatke o broju dolazaka i noćenja turista u privatnom smještaju objavljivati na godišnjem nivou (izvor MONSTAT). Shodno navedenom, a u okviru procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, Uprava za statistiku - MONSTAT je iskoristila gore navedenu mogućnost objavljivanja podataka o turističkom prometu u privatnom smještaju na godišnjem nivou (podaci se objavljuju u prvom kvartalu tekuće za prethodnu godinu). S obzirom na to da nemamo tačne zvanične statističke podatke, kao ni približne podatke o učešću sive ekonomije, kao i činjenicu da zvanični obrađivač statistike Uprava za statistiku - MONSTAT krajem tekućeg mjeseca objavljuje podatke za prethodni mjesec i to samo za kolektivni smještaj, dolazimo do zaključka da ne možemo pratiti parametre u turizmu u svakom trenutku, ali i da su oni pogrešni. Mišljenja smo da Uprava za statistiku - MONSTAT ne treba da se odluči za smanjeni opseg posmatranja, već da je neophodno da proširi opseg metodologije prikupljanja podataka i preciznost te metodologije, kako bismo imali tačne podatke u realnom vremenu, u svim vidovima smještaja. Smatramo da je od presudne važnosti da imamo mogućnost da tokom turističkih sezona (zimске i ljetnje) pratimo odvijanje prometa u sektoru turizma, kako bismo u budućnosti donijeli dobre i pravovremene odluke.

U cilju prevazilaženja nedostataka u procesu praćenja turističkog prometa, tokom trajanja prošle ljetnje turističke sezone, praćenje parametara u turizmu vršeno je na osnovu sledećih izvještaja od:

- Uprave policije – sedmični Izvještaji o prelasku državne granice po ubrzanoj proceduri tokom trajanja ljetnje turističke sezone i mjesečni Izvještaji o prometu na graničnim prelazima.
- Aerodroma Crne Gore – sedmični i mjesečni Izvještaji o prometu aviona i prometu putnika
- Nacionalna turistička organizacija - podaci o broju turista koje dostavljaju lokalne turističke organizacije svakog petka
- Nacionalni parkovi Crne Gore – mjesečni Izvještaj o broju posjetilaca i ostvarenim prihodima od ulaznica.

Navedeni izvještaji nijesu dovoljni za potpunu informaciju o turističkom prometu, tj. za dobijanje kompletne slike o stvarnom stanju u zemlji, kada su u pitanju turistički parametri. Metodologija koju koristi Nacionalna turistička organizacija mora biti značajno unaprijeđena. Takođe, analiziranjem podataka koji se unose u bazu podataka (Registar boravišta), Sistema RB90 (prijava i odjava boravka) uočene su greške koje se odnose na netačno unošenje matičnih brojeva/pib-ova davaoca smještaja, nestandardizovano unošenje naziva davaoca smještaja/adresa (npr. ukoliko se promijeni samo jedno slovo u imenu/nazivu sistem prepoznaje dva subjekta), dupliranje podataka o broju turista i njihovim noćenjima (isti gost se po nekoliko puta prijavljuje, kod istog davaoca smještaja i da boravi u istom periodu), neunošenje podataka o datumu odjave gosta. Sistem je zastario i neophodno ga je unaprijediti. Takvo stanje ima za posljedicu netačnu bazu podataka, koja ne može predstavljati osnov za donošenje odluka u turizmu, na način na koji bi to trebalo da se radi.

Takođe, jedan od pokazatelja uspješnosti i napretka u razvoju turističke destinacije su i prihodi od turizma koje objavljuje Centralna banka Crne Gore u okviru bilansa plaćanja, odnosno ekonomskih odnosa sa inostranstvom, što znači da se ti podaci odnose na prihode od stranih turista. Podaci o prihodima se objavljuju na kvartalnom nivou, odnosno polovinom tekućeg kvartala za prethodni, a što predstavlja još jednu komponentu koja nam onemogućava tačno prikazivanje efekata od turizma. Tokom oktobra mjeseca 2021. godine, Centralna banka Crne Gore saopštila je da ne raspolaže sa dovoljno podataka na osnovu kojih bi mogla dati procjenu u vezi rezultata ovogodišnje turističke sezone, podatke o platnom prometu sa inostranstvom u dijelu koji se odnosi na prihode od stanih gostiju i procjeni prihoda od turističke sezone. Takođe, na sastanku Radne grupe za razmatranje modaliteta unaprijeđenja platnobilansne statistike turizma, predstavnici Centralne Banke Crne Gore saopštili su da prate prihode u turizmu prvenstveno zbog kompiliranja statistike platnog bilansa i mišljenja su da je neophodno razmotriti mogućnost da se neka druga institucija bavi ovom procjenom.

Sa druge strane, sveobuhvatnost obračunavanja turističkog prometa posebno zavisi od stepena uključenosti pružaoca usluga u baze podataka nadležnih institucija. Objavljena je Javna nabavka za izradu nove platforme Centralnog turističkog registra. Naime, Centralni turistički registar treba da na ažuran i sveobuhvatan način sadrži podatke o svim subjektima koji se bave turističkom i ugostiteljskom djelatnošću, što doprinosi i efikasnijem i efektivnijem radu nadležnih inspeksijskih službi, pored ostalog. S tim u vezi, od posebne važnosti je tačno i ažurno vođenje ove baze podataka, kao i njegova uvezanost sa drugim sistemima pod kontrolom institucija za koje su ove informacije od interesa.

Pored Centralnog turističkog registra, u pravcu kvalitetnog praćenja turističkog prometa neophodno je unaprijediti i bazu podataka koja se odnosi na evidenciju stranaca koji ulaze u Crnu Goru, odnosno sistem RB90 (u skladu sa Zakonom o strancima). Neophodnost za sprovođenje navedenog nalazi se i u činjenici da prema trenutnim podacima strani turisti čine oko 90% od ukupnog broja turista koji ostvaruju turistički promet u Crnoj Gori. Podaci iz RB90 i CTR sistema, uz adekvatne izvještaje, pored ostalog, bi mogli biti od koristi za vršenje inspeksijskog nadzora, ukoliko se kod određenog davaoca smještaja pojavljuje veći broj gostiju i boravaka, a istog ne prepoznaje CTR, to je signal da je potrebno izvršiti kontrolu jer postoji mogućnost da se lice bavi pružanjem ugostiteljskih usluga bez odobrenja

za obavljanje ugostiteljske djelatnosti. Prijave od strane hotelijera i drugih izdavaoca smještaja, ukoliko su veće nego što je plaćena boravišna taksa, upućuju da je potrebno izvršiti inspekcijsku kontrolu, a moguće bi bilo uočiti i nerealno mali broj prijava ili dana boravka. Takođe, mišljenja smo da je neophodno bolje uvezati lokalne samouprave u sistem, ne samo u dijelu nadležnosti lokalnih turističkih organizacija već i sekretarijata koji su nadležni za komunalno-stambene poslove, povećati broj formiranih Skupština etažnih vlasnika, insistirati na sprovođenju propisa koji se odnose na rad upravnika stambenih zgrada u cilju suzbijanja izuzetno snažne sive ekonomije u ovoj oblasti i dobijanja tačnih podataka.

U Crnoj Gori ne postoje zvanični podaci o učešću sive ekonomije u turizmu, ali ni na nivou cijele ekonomije. U nekoliko izvještaja/istraživanja egzistiraju podaci da siva ekonomija čini od 25 – 30% BDP Crne Gore. Osim kvantifikacije sive ekonomije na nivou privrede vrlo je važno pratiti njen obim i dinamiku na nivou pojedinih sektora, posebno turizma kao strateške grane crnogorske privrede. Procjena je da se najveći dio sive ekonomije obavlja u neregistrovanom individualnom smještaju (privatni smještaj). Značajan dio neregistrovanog individualnog smještaja se reklamira i prodaje putem globalnih rezervacionih sistema (kao npr. booking.com i airbnb.com) Online platforme su odličan poligon za prikupljanje podataka o interesovanju turista, koje možemo koristiti za dalji razvoj modela promocije destinacije ili pojedinih lokaliteta, ali i za prikupljanje podataka o neregistrovanom smještaju. S tim u vezi, Ministarstvo ekonomskog razvoja preduzima aktivnosti na uspostavljanju saradnje sa globalnim platformama (Booking, Airbnb itd.) koje pružaju usluge objavljivanja privatnog smještaja, u cilju boljeg prikupljanja podataka i umanjenja učešća sive ekonomije.

U cilju prevazilaženja nedostataka koji se odnose na obuhvat turističkog prometa i njegovo praćenje u svakom trenutku kao i objedinjavanja i brže dostupnosti podataka, Ministarstvo ekonomskog razvoja odlučilo je da kroz javnu nabavku dizajnira informacioni sistem uz prateću mobilnu aplikaciju, koji će objediniti turističke parametre, kroz reformu svake institucije i organizacije koje učestvuju u njihovom kreiranju. Procesni sistem kroz aplikaciju će prikazati različite vrste izvještaja i automatski će objedinjavati informacije u realnom vremenu.

Aplikacija će predstavljati integrisani informacioni sistem koji će povezivati sve neophodne institucije i organizacije čiji podaci će doprinijeti kvalitetnom i tačnom obračunu turističkog prometa, omogućavati dnevni uvid u stanje i predstavljati jedinstvenu bazu sa podacima o smještajnim objektima i pružaocima usluga smještaja, broju i strukturi gostiju, destinacijama iz kojih dolaze turisti, prijavi i odjavi turista u svrhu bolje naplate boravišne takse itd. a generisaće razne vrste izvještaja, sve sa ciljem ostvarivanja većih prihoda u sektoru turizma, zahvaljujući boljem strateškom planiranju. Aplikacija će omogućiti svim zainteresovanim državnim organima: Ministarstvu ekonomskog razvoja, Nacionalnoj turističkoj organizaciji, Upravi za statistiku - MONSTAT, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Upravi za inspekcijske poslove, Poreskoj upravi, Upravi carina, Centralnoj banci i dr., da podatke iz Sistema koriste za ostvarivanje svojih Zakonom propisanih nadležnosti, bez dodatnih administrativnih zahtjeva ili barijera, na veoma jednostavan način, što će imati brojne administrativne i finansijske benefite i za ove državne institucije.